

Kijk op keien

Als archeoloog op zoek naar de wereld achter het hunebed

Nederland is vol leven. In die drukte is het nauwelijks voor te stellen dat het in het verre verleden anders was. Hoe zou het geweest zijn toen er nog maar enkele mensen woonden? Ons land, zoals we het nu kennen, bestond nog niet. Mensen waren er echter wel. Wat voor mensen waren dat? Hoe hebben ze geleefd? Wat voor gewoontes hadden ze? Hoe kunnen we meer over hen te weten komen? En op welke manier brengen we dit over op kinderen?

De eerste mensen die in ons land iets achtergelaten hebben, leefden ongeveer 3000 jaar voor Christus. Statistisch gezien geldt: hoe verder terug in het verleden, hoe kleiner de kans dat er authentieke sporen te vinden zijn. Als er al iets te vinden is dat wijst op menselijke aanwezigheid, ligt dat vaak diep onder de grond. Het is daarom heel bijzonder dat de oudste sporen uit de historie van Nederland aan de oppervlakte liggen. In de noordelijke provincies – vaak in bossen – staan ‘zomaar’ enorme steenhopen van ongeveer 5000 jaar oud: hunebedden. Het is fascinerend dat er nog een tastbaar verschijnsel is

bijvoorbeeld niet precies. Hunebedden blijven met mysteries omgeven en onze vragen worden er ondertussen steeds meer. Hoe kregen de prehistorische bewoners van Nederland de loodzware keien op elkaar? Waar werden de stenen bouwwerken voor gebruikt? Steeds meer geboeid door deze wereld, waarin zoveel onzekerheden zijn, duiken we in de geschiedenis van de ongeschreven bronnen.

Onderzoek naar een ongeschreven bron

De tijd waarover geen geschreven bronnen bestaan, wordt de prehistorie genoemd. Als je meer over deze

‘... de kinderen niet in de archeologenrol te stoppen, maar hen onbewust een onderzoekende houding te geven ...’

van zo lang geleden! We zijn geboeid door deze bouwwerken die een verhaal vertellen van zoveel jaren terug. Een fenomeen met een verhaal: dat is genoeg om tot een nieuw exemplaar te komen!

Beeldvorming

‘Hunebedden ... Dat zijn toch grafheuvels waarin men vroeger de doden begroef? Die mensen liepen in dierenhuiden rond en waren erg bijgelovig. Ze gaven de overledenen in aardewerken potten giften mee voor het hiernamaals.’ Dit is zo ongeveer het beeld dat veel Nederlanders hebben van de eerste mensen in ons land. Klopt dat echter wel?

Ons onderzoek, de start van de ontwikkeling van ons exemplaar, begint met spitten in literatuur. Daar verwachten we het antwoord te vinden op al onze vragen. Maar dat valt tegen. We komen tot de ontdekking dat ook in de boeken veel vragen onbeantwoord blijven. Hoe de hunebedbouwers er uitgezien hebben en hoe ze leefden, weten we

tijd te weten wilt komen, ben je genooddaakt tot onderzoek in de grond. Mensen die zich bezighouden met opgravingen en alles wat daarmee samenhangt, zijn archeologen. Zij proberen de wereld achter de ongeschreven bronnen te openen. De rol van een archeoloog sluit aardig aan bij een aantal vaardigheden binnen exemplarisch onderwijs: creatief denken, oplossingen bedenken, gegevens interpreteren enzovoort. Misschien is dit wel een mooi startpunt voor ons exemplaar. We kunnen de kinderen meeslepen in de wereld van de archeoloog en hen onderzoek laten doen ...

Het is belangrijk dat de kinderen leren dat geschiedenis voor een groot deel berust op interpretatie. Dit kan goed vanuit de rol van archeoloog. In eerste instantie bedenken we een opzet voor het exemplaar waarbij we starten vanuit de archeologie. Via het opgraven van verschillende voorwerpen willen we uitkomen bij het hunebed. Bij nader inzien gaat dit idee toch van de baan. We

moeten starten bij het fenomeen zelf: het hunebed. Vanuit dit verschijnsel kan de wereld erachter – die van de hunebedbouwers – stukje voor stukje blootgelegd worden. Archeologie willen we er wel in houden. Het zou het mooiste zijn de kinderen niet in de archeologenrol te ‘stoppen’, maar hen onbewust een ontdekkende en onderzoekende houding te geven. Hoe gaan we dat realiseren?

Belevenissen in Borger

Eerst maar eens verder met onze eigen ontdekkings-tocht ... Daarvoor gaan we naar de hunebedhoofdstad van Nederland: Borger, gelegen in het midden van Drenthe. In dit plaatsje staat, naast het grootste hunebed van Nederland, het Hunebedcentrum. Hier stappen we in de sporen van de hunebedbouwers. Kernwoorden van het museum zijn ‘kijken, luisteren, voelen, ruiken, doen ... beleven!’ Dat wordt helemaal waargemaakt! We verwonderen ons over de grootte en zwaarte van de stenen die voor de hunebedden gebruikt werden. Wat een moeite moet het gekost hebben ze te verplaatsen! Indrukwekkend zijn ook de enkele millimeters dunne wanden van de trechterbekers. Iets wat wij hen niet zomaar zouden nadoen. De vraag rijst: waarom hebben de hunebedbouwers zoveel moeite gedaan om dit te bouwen en te maken? Speelde religie hier een grote rol bij? Of, als het hunebed een graf geweest is, respect voor overledenen? Het is jammer dat er zoveel onzekerheden blijven. Graag zouden we veel meer over deze intrigerende mensen willen weten.

Vragen bij het ontwikkelen

Hoe meer we ons in de reuzenstenen verdiepen,

des te meer blijven ze ons bezighouden. Dat willen we in ons exemplaar ook bij de kinderen bereiken. We stellen vast dat we het hunebed in ons ontwerp willen gebruiken als middel om meer van de hunebedbouwers te ontdekken. De kernvraag is dan: wat kan het hunebed ons vertellen over de wereld van zijn bouwers? Om een beeld van deze wereld te krijgen, moeten de volgende deelonderwerpen aan de orde komen: de bouw van het hunebed zonder moderne hulpmiddelen, de functie van het hunebed aan de hand van de vondsten in het hunebed en de leefwijze van de hunebedbouwers in een agrarische samenleving. Voor ons gevoel zijn dit nog ‘losse’ elementen. Hoe krijgen we hier een mooie doorgaande lijn in?

De sleutel ligt in de ouverture. Hier vindt de ontmoeting met het fenomeen plaats. Om het hunebed dicht bij de kinderen te brengen, gebruiken we een maquette. Door nauwkeurige waarneming zullen al veel vragen bij de kinderen naar boven komen. Voorbeelden hiervan zijn: Hoe komen de stenen op elkaar? Hoe is het zo gebouwd? Waarom heeft het deze vorm? Wat kun je ermee? Waar is het voor? Wie heeft het gebouwd? Hoe leefden deze mensen? Er ontstaat dan waarschijnlijk vanzelf een reactie als: ‘Wat een gek ding eigenlijk!’ Het is de bedoeling dat de kinderen aan het einde van de ouverture een aantal onderzoeksvragen opstellen. Naar verwachting kunnen deze vragen worden onderverdeeld in drie subthema’s: de constructie/vormgeving, de functie en de bouwers van het hunebed. Deze onderwerpen vormen de uitgangspunten voor de volgende acten. Kort gezegd willen we in act 1 de bouw van het hunebed

onderzoeken, ons in act 2 richten op de functie van het hunebed en in act 3 nadenken over de agrarische samenleving.

Zorgen voor een doorgaande lijn

Nu de vragen verdeeld zijn over de acten, blijft er nog één vraag over: hoe zorgen we voor een goede en logische verbinding tussen de verschillende acten? Het hunebed zelf geeft hier antwoord op. De buitenkant is zo fascinerend dat daar eerst naar gekeken moet worden. De vraag hoe de stenen op elkaar zijn gekomen, komt dan als vanzelf naar boven. Het fenomeen nodigt uit tot onderzoek naar de bouw van het hunebed.

Als de kinderen zelf ervaren hebben wat een moeite het gekost heeft dit te bouwen, worden ze vast ook nieuwsgierig naar de functie van het bouwwerk. Als het bouwen zoveel werk en moeite heeft gekost, is dat niet zomaar gedaan ... Voor de bouwers moet het belangrijk zijn geweest. Welke betekenis had het hunebed in hun leven? Om dit te weten te komen, is verder onderzoek noodzakelijk. De gesprekken en leeractiviteiten leiden in act 1 naar de binnenkant van het hunebed. Daar moet meer te ontdekken zijn!

Steeds dieper

Om een vollediger beeld van de wereld van de hunebedbouwers te krijgen, moet er steeds dieper in het fenomeen 'gegraven' worden. In act 2 zelfs letterlijk: daar vinden de kinderen onder het zand de scherven van een trechterbeker. De vondsten in het hunebed geven een beeld van de agrarische samenleving waarin de hunebedbouwers leefden. Van de kinderen wordt daarbij gevraagd de gegevens die ze ontdekken te interpreteren. Verschillende antwoorden en mogelijkheden zullen naar boven komen. Op deze manier ervaren de kinderen de worsteling die archeologen ook hebben.

Verdere ontwikkeling

De doorgaande lijn is helder en ons exemplaar krijgt meer en meer vorm. We blijven scherp letten op goede gespreksvragen en zinvolle leeractiviteiten. Nu we dit schrijven, is de afronding van ons ontwerp in zicht. Tijdens de uitvoering zullen we zien of de kinderen ook geboeid worden door het fenomeen. Het hunebed: een verschijnsel dat nog steeds tastbaar en indrukwekkend in ons land aanwezig is. En ... de sleutel waarmee het geheim van de wereld van de prehistorie ontsloten kan worden!

Aleida Bulsink en Annelies Mes zijn studenten pabo 4 en ontwikkelden dit exemplaar voor de minor exemplarisch onderwijs.

Reacties

'De ramp van 1953; dat werkt dus echt zo!'

Als iemand die is opgegroeid aan de oevers van de rivier de Merwede en de kracht en de gevaren van het water van nabij heb meegemaakt, vond ik het een boeiende ervaring om het exemplaar 'Dijken die bezwijken' mee te maken. Ik was verrast door het feit dat 'onze dijk' er na de overstroming exact hetzelfde uitzag als de dijken die na de ramp zijn gefotografeerd. Een ander aspect dat mij trof, was het 'doorleken' van de dijk. Wat ik 'wist' uit de boeken en van foto's gaat dus echt zo! Door de acts die we in een snel tempo doornamen, zoomden we in van groot naar klein. Ik heb geen ervaring in het geven van lessen exemplarisch onderwijs, maar ben benieuwd of kinderen de lijn vast kunnen houden.

Als voorbereiding op dit boeiende exemplaar zou ik eenieder aan willen raden vooraf *De Ramp* van Kees Slager te lezen. Een indrukwekkend boek.

Y. Paans, directeur Eben Haëzerschool, Oud Beijerland

'Overbruggen'

In de ouverture van het exemplaar 'Overbruggen' duiken we direct middenin het probleem: hoe kom ik aan de overkant? Al pratende verkennen we de mogelijke oplossingen. In dit exemplaar wordt er volop uitgeprobeerd met allerlei bouwmaterialen. Ik denk dat dit technische onderwerp veel mogelijkheden biedt om vanuit de ervaring het neo-socratisch gesprek te voeren. Op deze studiebijeenkomst ben ik enthousiast gemaakt om 'Overbruggen' in de praktijk te gaan brengen.

Ineke Schipaanboord, leerkracht 'De Zandbaan', Rilland